

СТАНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У ПІСЛЯКРИЗОВИЙ ПЕРІОД: ризики та проблеми розвитку

Колективна монографія

Частина 2

Умань - 2012

УДК 330(477):330.131.7

ББК 65.9(4 Укр)-09

С 76

*Друкується за рішенням вченої ради Уманського національного університету садівництва
(протокол №2 від 17 листопада 2011 року)*

Рецензенти:

доктор економічних наук, професор Горьовий В.П.;
доктор економічних наук, професор Збарський В.К.;
доктор економічних наук, професор Несгерчук Ю.О.

Автори вміщених матеріалів висловлюють свою думку, яка не завжди збігається з позицією редакції. За вміст матеріалів відповідальність несуть автори. Матеріали подаються в авторській редакції.

Становлення економіки України у післякризовий період: ризики та проблеми розвитку / Під ред. д.е.н., професора О.О. Непочапенко (Частина 2) – Умань: Видавець «Сочінський», 2012. – 416 с.

ISBN 978-966-2643-21-3

У монографії викладено результати досліджень сучасного стану економіки України, висвітлено соціально-економічні складові її розвитку. Розглянуто теоретичні та практичні засади фінансової системи України. Досліджено організаційно-економічні аспекти розвитку підприємств та галузей економіки, визначено основні проблеми та обґрунтовано шляхи їх вирішення. На основі проведених досліджень, окреслено перспективні напрями удосконалення фінансово-облікової діяльності суб'єктів господарювання у післякризовий період. Значну увагу приділено організації маркетингової діяльності на підприємствах.

Розраховано на студентів, аспірантів, викладачів, наукових співробітників та фахівців, які займаються питаннями розвитку економіки України.

УДК 330(477):330.131.7

ББК 65.9(4 Укр)-09

ISBN 978-966-2643-21-3

© Уманський національний
університет садівництва, 2012

4. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

4.1. Обґрунтування стратегії розвитку компаній з урахуванням стадії консолідації галузі (Мостиська Т.Л., д.е.н., професор; Скопенко Н.С., к.е.н., доцент, Національний університет харчових технологій, м. Київ).....	9
4.2. Соціально-економічне значення розвитку підприємств та організацій споживчої кооперації в умовах кризи (Педченко Н.С., к.е.н., доцент; Біла Ю.В.; Рогова О.С., Полтавський університет економіки і торгівлі).....	19
4.3. Теоретичні аспекти оцінки фінансового стану підприємства (Бержанір І.А., к.е.н.; Рикова Д.С., Уманський національний університет садівництва).....	26
4.4. Особливості формування фінансових ресурсів вітчизняними підприємствами (Спіфанова І.Ю., к.е.н., Вінницький національний технічний університет).....	28
4.5. Методичний підхід до економічної оцінки виробничого потенціалу промислового підприємства (Квятковська Л.А., к.е.н., доцент, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського).....	30
4.6. Методика аналізу грошових потоків (Коваленко Л.М.; Томчук В.В., Вінницький національний аграрний університет).....	35
4.7. Компонентний аналіз категорії “капітал підприємства” (Петришинець Л.В., Ужгородський національний університет).....	38
4.8. Ефективна амортизаційна політика як передумова розвитку підприємства (Радева О.Г., Запорізький національний університет).....	45
4.9. Методологія діагностики стану інвестиційної захищеності промислового підприємства за структурною класифікацією показників-індикаторів (Хома І.Б., к.е.н., доцент, Інститут економіки і менеджменту Національного університету «Львівська політехніка»).....	48
4.10. Формування системи показників економічної безпеки машинобудівного підприємства (Гришко Н.Є., Кременчуцький національний університет ім. М. Остроградського).....	62
4.11. Оцінка концентрації промислового ринку та її вплив на продуктивність підприємств (Маркович І.Б., к.е.н., Тернопільський національний технічний університет імені І.Пулюя).....	69
4.12. Рейтингова оцінка економічного потенціалу машинобудівного підприємства (Маслак О.І., д.е.н., професор; Безручко О.О., Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського).....	73
4.13. Методи оцінки конкурентоспроможності підприємства (Мельник І.О., к.е.н., доцент; Сабенгус О. В., Миколаївський державний аграрний університет).....	80
4.14. Шляхи мінімізації ризиків при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності (Лагодієнко В.В., д.е.н., професор; Борисенко Т.О.; Плужник К.С.; Сорокіна К.В., Миколаївський державний аграрний університет).....	83

4.15. Аналіз міжнародної конкурентоспроможності українських виробників керамічної цегли за допомогою ромбу детермінантних переваг М.Портера (Співаковська Т.В., к.е.н.; Лимар Т.В., Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»).....	87
4.16. Напрямки підвищення ефективності використання основних фондів промислових підприємств (Сакун Л.М., доцент; Горяна Ю.В., Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського)...	91
4.17. Проблеми та перспективи діяльності вітчизняних виробників світлодіодів на ринку світлотехніки України. PEST-аналіз ринку світлодіодного освітлення (Юдіна Н.В., к.е.н.; Сироватка М. І., Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»).....	95
4.18. Застосування франчайзингу як перспективної форми організації бізнесу (Смелянecь Т.В., к.е.н., Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського).....	98

5. ОБЛІК ТА АУДИТ: ТЕОРЕТИЧНІ, МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ

5.1. Зміст і сутність поняття «зобов'язання» (Попович О.В., к.е.н., доцент, Національний авіаційний університет).....	101
5.2. Прибуток як основна складова фінансових результатів підприємства (Куваннікова З.І.; Майорова Н.В., КЕІ ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана»).....	105
5.3. Зв'язок та відмінність «методів обліку витрат» та «методів калькулювання» (Бакурова О.А., к.е.н., доцент; Скульська А.Ю., Київський національний торговельно-економічний університет).....	109
5.4. Оборотні засоби як економічна категорія (Бержанір І.А., к.е.н.; Дубицький С.В., Уманський національний університет садівництва).....	114
5.5. Проблеми обліку та контролю витрат майбутніх періодів (Гудзенко Н.М., к.е.н. доцент; Бондар А.П., Вінницький національний аграрний університет).....	117
5.6. Особливості бухгалтерського обліку статутного капіталу спільних підприємств (Дмитренко А.В., к.е.н., доцент, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»).....	119
5.7. Визнання необоротних матеріальних активів у бухгалтерському і податковому обліку (Єрмолаєва М.В., к.е.н., доцент; Богданець О.В., Полтавська державна аграрна академія).....	124
5.8. Еволюція підходів щодо відображення факторингових операцій в бухгалтерському обліку (Макарович В.К., Закарпатський державний університет).....	127
5.9. «Нульове» оподаткування з податку на прибуток та особливості його відображення на рахунках бухгалтерського обліку (Ткаченко І.В., Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського)	133

5.10. Відображення єдиного податку в податковому обліку (Федоришина Л.І. к.і.н.; Шведюк Н.В., Вінницький національний аграрний університет).....	137
5.11. Особливості фінансового та податкового обліку витрат на відрядження (Єрмолаєва М.В., к.е.н., доцент; Товстоліт А.О., Полтавська державна аграрна академія).....	140
5.12. Актуальні проблеми обліку розрахунків з покупцями і замовниками (Коблянська О.І., доцент; Карпаніна К.В., Київський національний університет імені Тараса Шевченка).....	143
5.13. Моделювання та облік операцій з виробничими запасами (Коблянська Г.Ю., к.е.н.; Ожилевська П.А., Київський національний університет імені Тараса Шевченка).....	146
5.14. Актуальні аспекти обліку дебіторської заборгованості (Коблянська О.І., к.е.н., доцент; Войтюк О.В., Київський національний університет імені Тараса Шевченка).....	152
5.15. Вибір системи розподілу накладних витрат (Чиж В.І., д.е.н., професор; Бойко Д.Б., Хоружий Я.І., Східноукраїнський національний університет ім. В.І. Даля).....	156
5.16. Класифікація програмного забезпечення обліково-аналітичного процесу (Мискін Ю.І., к.е.н.; Боримський П.А.; Сидоренко О.М., Національний університет державної податкової служби України).....	161
5.17. Інформаційні потреби споживачів в частині необоротних активів умовах постіндустріального суспільства (Климко Т.Ю., к.е.н., Закарпатський державний університет).....	166
5.18. Контроль за наявністю та рухом грошових коштів та їх еквівалентів: реалізація удосконаленої моделі контролю (Ксьонжик І.В., к.е.н., доцент; Дяченко О.С., Миколаївський державний аграрний університет).....	171
5.19. Удосконалення оперативного аналізу оборотних активів суб'єкта господарювання (Багрій К.Л., Чернівецький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету)..	177
5.20. Внутрішній аудит в системі прийняття рішень у прогнозуванні розвитку підприємства (Сметанко О.В., к.е.н., доцент, Кримський економічний інститут ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана», м. Сімферополь).....	180
5.21. Актуальні питання розвитку аудиту як професійної діяльності (Слободяник Ю.Б., к.е.н., доцент, ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»).....	186
5.22. Організаційно-методичні аспекти аудиту витрат діяльності (Сподарик В.М., Кримський економічний інститут ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»).....	191
5.23. Аудит персоналу в організації (Шкода Т.Н., к.е.н., докторант, Національний авіаційний університет).....	195
5.24. Методологічні аспекти оцінки справедливої вартості об'єктів інвестиційної нерухомості (Сломчинська С.О., Київський національний торговельно-економічний університет).....	202

5.25. Актуальні питання бухгалтерської оцінки вартості активів у системі управління підприємством (Тимошенко Ю.М., ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»)	206
---	-----

6. РОЛЬ ТА МІСЦЕ МАРКЕТИНГУ І МЕНЕДЖМЕНТУ У ПІСЛЯКРИЗОВОМУ ВІДНОВЛЕННІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО БІЗНЕСУ

6.1. Соціально-економічні проблеми управління розвитком вітчизняних підприємств (Ціпуриядя В.С., к.е.н., доцент, Київський національний торговельно-економічний університет)	211
6.2. Організаційно – економічний механізм проведення диверсифікації на підприємстві (Бакуш К.І., Львівський національний аграрний університет)	217
6.3. Сутність та напрями управління кредитним ризиком (Бержанір І.А., к.е.н., Уманський національний університет садівництва)	221
6.4. Особливості управління інвестиційною діяльністю комерційного банку в сучасній економіці (Вовканич А. І., ДВНЗ «Ужгородський національний університет»)	224
6.5. Управління витратами як один з механізмів підвищення прибутковості (Гадяцький Р.А., Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва)	230
6.6. Моделювання процесу прийняття рішень з управління розвитком енергетичного потенціалу промислового підприємства (Джеджула В.В., к.т.н., Вінницький національний технічний університет)	233
6.7. Роль економічного аналізу в системі управління підприємством в умовах економічної кризи (Томчук О.Ф., к.е.н., доцент; Лукашенко О.П., Вінницький національний аграрний університет)	237
6.8. Соціально-економічні проблеми управління подальшим розвитком підприємства (Мороз Л.І., к.е.н., Національний університет «Львівська політехніка»)	240
6.9. Особливості формування комплексної системи управління елементами оборотних засобів підприємства (Шереметинська О.В., Національний університет харчових технологій)	246
6.10. Організаційні аспекти управління кадровою безпекою підприємства (Полозова Т.В., к.е.н., доцент; Єременко А.О., Харківський національний університет радіоелектроніки)	254
6.11. Задачі системи кадрової безпеки суб'єктів господарювання відповідно до типів загроз власного персоналу (Герасименко О.М., к.е.н., доцент, Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького)	259
6.12. Методологічні основи стратегічного управління якістю транспортних послуг (Кучерук Г.Ю., к.е.н., доцент, Державний економіко-технологічний університет транспорту; Вовк О.М., к.е.н., Національний авіаційний університет)	264

6.13. Діагностика ефективності функціонування фінансово-економічного механізму управління підприємствами готельного бізнесу (Бакеренко Н.П., ПВНЗ «Європейський університет»).....	268
6.14. Теоретичні основи управління збутовою діяльністю (Гоменюк М.О., к.е.н.; Закушняк І.С., Уманський національний університет садівництва).....	272
6.15. Ефективність управління маркетинговим контролем на підприємстві (Соковніна Д.М., к.е.н.; Бабюк І.Ю., Уманський національний університет садівництва).....	276
6.16. Формування маркетингової рекламної стратегії підприємства (Соковніна Д.М., к.е.н.; Пустовий Б.В., Уманський національний університет садівництва).....	278
6.17. Застосування евристичних методів у розв'язку аналітичних завдань (Томчук О.Ф., к.е.н., доцент; Кафлевська С.Г., к.е.н., доцент; Красняк О.П., к.е.н., доцент, Вінницький національний аграрний університет).....	281
6.18. Кулхантинг: маркетингові дослідження нових трендів (Бородкіна Н.О.; Пащенко О.П., Житомирський державний технологічний університет).....	288
6.19. Репозиціонування торгових марок як інструмент підвищення конкурентоспроможності вітчизняних промислових підприємств в умовах глобалізації (Бажеріна К.В.; Білуха О.Е., НТУУ «Київський політехнічний інститут»).....	292
6.20. Маркетингова діяльність аудиторських фірм як елемент розвитку ринку аудиторських послуг (Гноєва І.М., Кременчуцький національний університет імені М. Остроградського).....	297
6.21. Активізація маркетингової складової економічної діяльності ВАТ «Запорізький трансформаторний завод» як шлях до підвищення його конкурентоздатності (Юдіна Н.В., к.е.н.; Цибуля А.В., НТУУ «Київський політехнічний інститут»).....	301
6.22. Нейромаркетинг в українських підприємствах: проблеми і перспективи розвитку (Юдіна Н.В., к.е.н.; Свербіус Н.Ю., НТУУ «Київський політехнічний інститут»).....	305

7. СВІТОВИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

7.1. Основные тенденции трансформации экономики в условиях глобализации (Швец И.Ю., д.э.н., профессор, Таврический национальный университет им. В.И. Вернадского).....	308
7.2. Аналіз першопричин світової фінансової кризи та механізмів її розновсюдження світовою економікою (Моклякова А.М., к.е.н., доцент; Хоружий Я.І.; Бойко Д.Б., Східноукраїнський національний університет ім. В.І. Даля).....	314
7.3. Методи та моделі фінансового регулювання соціально-економічного розвитку в країнах світу (Барабаш І.Г., Львівський національний університет імені І.Франка).....	320

7.4. Європейський досвід організації податкової служби та можливості його використання в Україні (Воронкова О.М., к.е.н., доцент, Національний університет Державної податкової служби України).....	326
7.5. Міжнародний досвід управління гірськими лісовими екосистемами природно-заповідного фонду (Газуда М.В., к.е.н., доцент, Дяченко І.Б., ДВНЗ „Ужгородський національний університет”).....	333
7.6. Інформаційні технології в сфері послуг Казахстану (Деревяга П.І., к.е.н., доцент, Євразійський національний університет імені Л. Н. Гумільова, м. Астана, Республіка Казахстан).....	339
7.7. Стратегия развития отрасли АО «Национальная компания «Казакстан темір жолы» [Казахстанские железные дороги] (Мухамбеков М.М., д.э.н., профессор; Мухамбекова А.М., Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, г.Астана, Республика Казахстан).....	342
7.8. Влияние внешней торговли на устойчивое развитие Республики Казахстан (Темирова А.Б., к.э.п., доцент, Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, г.Астана, Республика Казахстан).....	347
7.9. Закордонний досвід функціонування малих будівельних підприємств (Авраменко О.І., Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського).....	350
7.10. Оцінка авіабудівного ринку Російської Федерація як основного стратегічного партнера України (Гець І.О., к.е.н.; Агеєнко А.Г., Національний авіаційний університет).....	352
7.11. Розвиток транснаціональних корпорацій в умовах глобалізації економіки (Фіщук О.Б., доцент; Гевко І.О., Вінницький національний аграрний університет).....	357
7.12. Образование ТНК как результат процесса централизации производства и капитала (Данилина С.А., Одесский национальный экономический университет).....	359
7.13. Розвиток транснаціональних корпорацій в Україні (Сидоренко К.В.; Ракитянська М.Ю., Національний авіаційний університет).....	366
7.14. Зарубіжний досвід медичного страхування: доцільність та можливості реалізації в Україні (Прокопчук О.Т., к.е.н., Уманський національний університет садівництва).....	370
7.15. Фінансове забезпечення охорони здоров'я громадян в країнах центрально-східної Європи (Комарова І.В., к.е.н., доцент, Бердянський університет менеджменту і бізнесу).....	373
7.16. Зарубіжний досвід страхування від нещасного випадку на виробництві та професійних захворювань (Мальований М.І., к.е.н., доцент, Уманський національний університет садівництва).....	379
7.17. Rynek leasingu w Polsce – przed i po wejściu do Unii Europejskiej (Sylwia Lipińska-Tyburczy, Sławomir Kowalski, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Płocku).....	383
7.18. Szanse i zagrożenia w aktywności zawodowej ludzi młodych w subregionie plockim (dr Agnieszka Krzętowska, dr Andrzej Jagodziński, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Płocku).....	391
7.19. Korepetycje - szara strefa gospodarki (Anna Nowacka, Mariola Szewczyk-Jarocka, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Płocku).....	397
7.20. Działalność międzynarodowych organizacji w walce z procederem prania pieniędzy (Jacek Grzywacz, Beata Orłowska-Drzewek, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Płocku).....	405

РОЗДІЛ 7. СВІТОВИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

7.1. Основные тенденции трансформации экономики в условиях глобализации

Вопросы формирования экономической стратегии для трансформирующихся экономик, в частности для Украины, являются актуальными в условиях глобализации экономики. Это связано, как с необходимостью установления качественно нового формата отношений между национальными и мировыми рынками, так и с требованиями экономической политики отдельных государств. Переход от плановой экономики к рыночной стал сложным испытанием для наших стран. Процессы трансформации в бывших социалистических странах протекали по разным сценариям, что привело и к различным результатам. Такая ситуация напрямую связано с изменениями в институциональных отношениях: особенностями институциональной среды, неформальными правилами, условиями общественного договора, социальными обычаями.

Ряд отечественных исследователей⁴⁵⁰ рассматривая переходную экономику, полагают, что в процессе изменений национальная экономика проходит два взаимосвязанных этапа: трансформационный спад и восстановительный рост. Трансформационный спад завершился во многих постсоциалистических странах во второй половине 90-х гг. XX века⁴⁵¹. Восстановительный рост в постсоциалистических странах приостановился осенью 2008 г., под влиянием глобального экономического кризиса. Реакция национальных экономик на влияние мирового кризиса явилось индикатором на эффективность данных национальных моделей.

Причинами трансформационного спада в условиях переходной экономики являются: нарушение сложившегося уклада протекания социально-экономических процессов в условиях перехода от централизованного планирования к стихийности рынка; изменение институциональной среды, появление новых институтов, реформа политического устройства, смещение устоявшихся центров принятия решений; нарушение ранее сформированных хозяйственных связей, потеря основных контрагентов; отсутствие понимания многими экономическими агентами новых правил поведения, процедур принятия решения и заключения контрактов; невозможность принимать эффективные решения в условиях рыночного ценообразования и высокого уровня инфляции; отсутствие опыта макроэкономического регулирования в новых условиях; отсутствие опыта эффективного производства в условиях открытой экономики и повышения уровня конкуренции, как на внешних, так и на внутренних рынках; переход от системы бюджетного или ведомственного финансирования к самофинансированию.

⁴⁵⁰ Гайдар Е.Т. Долгое время. Россия в мире: очерки экономической истории / Е.Т. Гайдар. – М.: Дело, 2005. – 656 с. Полтерович В.М. Трансформационный спад в России / В.М. Полтерович // Экономика и мат. методы. – 1999. – Т. 32. – № 1. – С 54 – 69.

⁴⁵¹ Тамбовцев В.Л. Государство и переходная экономика: пределы управляемости / В.Л. Тамбовцев. – М.: Экономика, 1997. – 312 с. Сорос Дж. Кризис мирового капитализма, открытое общество в опасности / Дж. Сорос. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 262 с.

В результате трансформационных процессов кардинально изменяются базовые институциональные отношения, появляются нормы и процедуры, которых ранее не было. В институциональной теории содержится положение о существовании определенного дуализма в скорости изменений формальных и неформальных институтов⁴⁵². Если первые можно изменить достаточно быстро, то вторые являются достаточно устойчивыми во времени и изменяются достаточно медленно. Поэтому период трансформационных преобразований является достаточно длительным во времени и сопровождается системным кризисом: ухудшением благосостояния населения, переделом собственности, разбалансированием государственных финансов, инфляционными процессами, увеличением государственного долга и другими негативными для социально-экономической системы явлениями⁴⁵³. Общество постепенно подстраивается под новые условия организации финансово-экономических, социальных, политических, административных отношений, в результате чего формируются новые устойчивые экономические взаимосвязи, система стимулов и антистимулов экономических агентов. После этого возникает возможность стадии восстановительного роста. Стадия восстановительного роста может иметь различный временной тренд. В результате трансформационных процессов могут возникать промежуточные экономические подсистемы, которые могут быть устойчивыми или неустойчивыми во времени.

Анализ статистических данных, характеризующих динамику показателей изменения реального ВВП в Украине за 1990-2010 гг., показывает, что в рамках этого периода трансформационный спад имел место в 1991-1998 гг., а восстановительный рост – 1999-2008 гг.⁴⁵⁴. Расчет кумулятивных значений индексов изменения реального ВВП по отношению к 1990 г. показывает, что в рамках трансформационного периода ни показатель реального ВВП, ни показатель реального ВВП на душу населения не достигли уровня 1990 г. Пик падения приходится на 1998-1999 гг., когда первый показатель составил 40,8%, а второй – 42,3%. После этого имел место восстановительный рост национальной экономики, в результате которого показатели ВВП резко увеличились, однако при этом они составили не более 83,3% от показателя 1990 гг. Если рассматривать динамику изменения реального ВВП в странах СНГ в рамках восстановительного роста, то можно отметить, что в Украине данная стадия трансформационного цикла характеризовалась одним из самых низких показателей. В целом динамика изменения показателя реального ВВП в странах СНГ в 2000-2010 гг., согласно данным Межгосударственного статистического комитета Содружества

⁴⁵² Гэлбрейт Дж. К. Экономические теории и цели общества / Дж. К. Гэлбрейт. – М.: Прогресс, 1973. – 406 с.
Гэлбрейт Дж. К. Жизнь в наше время / Дж. К. Гэлбрейт. – М.: Прогресс, 1986. – 403 с.

⁴⁵³ Качан С.М. Зміна економічного порядку України в період фінансової кризи / С.М. Качан / Трансформація світової економіки в умовах кризового розвитку: матеріали науково-практичної конференції «Трансформація світової економіки в умовах кризового розвитку». – Симферополь. Таврицький національний університет ім. В.І. Вернадського, 2009. – 102 с. – С. 27 – 28. Гесьць В.М. Уроки та перспективи ринкових реформ і довістрокового економічного зростання в Україні / В.М. Гесьць // Економічна теорія. – 2004. – № 2. – С. 3 – 24. Чугунов І.Я. Бюджетна система в інституційному середовищі суспільства / І.Я. Чугунов, Л.В. Лисяк // Фінанси України. – 2009. – № 11. – С. 3 – 19. Какутіч П.Ю. Трансформація соціально-економічних систем та її вплив на розвиток продуктивних сил України / П.Ю. Какутіч / Трансформація світової економіки в умовах кризового розвитку: матеріали науково-умовних кризового розвитку». – Симферополь. Таврицький національний університет ім. В.І. Вернадського, 2009. – 102 с.

⁴⁵⁴ Индексы физического объема валового внутреннего продукта (в постоянных ценах) / Межгосударственный статистический комитет Содружества Независимых Государств. – Режим доступа: <http://www.cisstat.org>

Анализ данных показывает, что в течение 2005-2010 гг. индексы изменения реального ВВП в Украине были ниже, чем в среднем по СНГ. Более того, в 2008-2010 гг. данный показатель в Украине был самым низким по сравнению с другими государствами Содружества независимых государств. В Украине, в рамках стадии восстановительного роста, имели место сравнительно невысокие темпы экономического роста. Кумулятивно в течение рассматриваемого периода индекс роста реального ВВП составил 147% в 2010 г. по сравнению со 161% в среднем по странам СНГ. Однако отметим, что по состоянию на конец 2008 г. индекс изменения реального ВВП в Украине полностью соответствовал среднему показателю по Содружеству независимых государств (табл. 1).

1. Индексы изменения реального ВВП в странах СНГ в 2001-2010 гг.

Государство	2000	2001	2005	2006	2007	2008	2010
Азербайджан	100	110	188	253	317	351	386
Армения	100	110	178	202	229	245	212
Беларусь	100	105	143	158	171	189	191
Грузия	100	105	143	156	175	179	183
Казахстан	100	114	164	181	197	204	207
Кыргызстан	100	105	120	124	135	146	152
Молдова	100	106	141	148	152	164	154
Россия	100	105	135	145	157	166	153
Таджикистан	100	110	159	170	183	197	206
Узбекистан	100	104	130	139	153	166	184
Украина	100	109	145	156	168	172	147
В среднем по СНГ	100	106	138	150	162	171	161

Источник: <http://hdr.undp.org/cn/reports/global/hd:2010/>

При переходе от плановой экономики были построены различные модели национальных экономик, которые имеют признаки различных экономических систем и подсистем. Причем, построение в результате экономических трансформаций из плановой в социально-ориентированную смешанную экономику является скорее исключением из правил⁴⁵⁶.

Трансформационную экономику следует рассматривать, как отдельную подсистему, имеющую свои отличительные характеристики и много-вариантный сценарий развития национальных моделей: в результате трансформационных преобразований формируется социально-ориентированная смешанная рыночная экономическая система; в результате трансформационных преобразований формируется промежуточная трансформационная экономическая подсистема; в результате трансформационных преобразований формируется новая подсистема

⁴⁵⁵ Макроэкономические показатели государств СНГ / Межгосударственный статистический комитет СНГ. – Режим доступа: <http://www.cisstat.org>.

⁴⁵⁶ Соколовская А. Экономическая функция государства и особенности ее выполнения в Украине / А. Соколовская // Экономика Украины. – 2008. – № 3. – С. 20 – 32. Пустовыйт Р. Теоретический анализ процесса институционализации в постсоциалистических экономиках / Р. Пустовыйт, Н.Овчарук // Экономика Украины. – 2008. – № 6. – С. 14 – 26.

смешанной экономики с неразвитыми институтами и сравнительно низким уровнем социальных стандартов, характерная для развивающихся государств.

Наибольших успехов в результате трансформационных преобразований добились Словения, Чехия, Словакия, Венгрия, Польша и Хорватия⁴⁵⁷. Среди исследуемых государств Восточной Европы посттрансформационного периода только Словения и Албания в течение рассматриваемого временного интервала улучшили показатели индекса развития человеческого капитала. Если Албания в 1987 г. была самым бедным государством Восточной Европы по показателю ВВП на душу населения, и осталась таковым к 2007 г., то Словения в результате реформ резко увеличила значение данного показателя.

По показателю ВВП на душу населения все государства Восточной Европы в 2007 г. опережают социалистические государства. По индексу развития человеческого капитала в 2007 г. из социалистических государств только Куба опережает некоторые постсоциалистические государства Восточной Европы. Все государства Восточной Европы в 2007 г. имеют значение показателя HDI не менее «7,8», что позволяет их классифицировать, как государства с высоким уровнем развития человеческого потенциала, а Чехия и Словения по значению данного показателя относятся к государствам с очень высоким уровнем развития человеческого потенциала (табл. 2).

2. Индексы развития человеческого капитала и показатели ВВП на душу населения в постсоциалистических государствах Восточной Европы и социалистических государствах в 1987 и 2010 гг.

Государство	1987		2010	
	ВВП / чел.	HDI	ВВП / чел.	HDI
Сербия	5000	0,913	10449	0,782
Хорватия	5000	0,913	16389	0,791
Босния и Герцеговина	5000	0,913	8222	0,777
Словения	5000	0,913	25857	0,853
Черногория	5000	0,913	12491	0,824
Болгария	4750	0,918	11139	0,795
Чехия	7750	0,931	22678	0,886
Словакия	7750	0,931	21658	0,854
Румыния	3000	0,863	12844	0,820
Польша	4000	0,910	17803	0,834
Венгрия	4500	0,915	17472	0,851
Албания	2000	0,790	7976	0,787
Китай	2124	0,716	7257	0,707
Куба	2500	0,877	6876	0,863
Вьетнам	1000	0,608	2995	0,646
Лаос	1000	0,506	2322	0,548

Источник: http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2010_RU_Tables_reprint.pdf

⁴⁵⁷ Доклад Программы Развития ООН «О развитии человеческого капитала» за 1990-2010 гг. / Режим доступа: <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2010>.

С 1990 г. индекс развития человеческого потенциала рассчитан для каждой республики СССР отдельно, поэтому мы взяли его начальным для сопоставления с последующими периодами (табл. 3).

3. Индексы развития человеческого капитала показатели ВВП на душу населения в постсоветских государствах

Государство	1990		1999		2007		2010	
	ВВП/ чел.	HDI	ВВП/ чел.	HDI	ВВП / чел.	HDI	ВВП / чел.	HDI
Россия	7968	0,862	7473	0,775	14690	0,817	15258	0,729
Украина	5433	0,844	3458	0,742	6914	0,796	6535	0,794
Беларусь	5727	0,861	6876	0,782	10841	0,826	12921	0,763
Казахстан	4716	0,802	4951	0,742	10863	0,804	10234	0,756
Молдова	3896	0,768	2037	0,699	2551	0,720	3149	0,729
Армения	4741	0,831	2215	0,745	5693	0,798	5495	0,787
Грузия	4572	0,829	2431	0,742	4662	0,778	4902	0,805
Азербайджан	3977	0,770	2850	0,738	7851	0,787	8747	0,769
Эстония	6438	0,872	8355	0,812	20361	0,883	17168	0,868
Латвия	6457	0,868	6264	0,791	16377	0,866	12944	0,822
Литва	4913	0,881	6656	0,803	17575	0,870	14822	0,832
Узбекистан	3115	0,695	2251	0,698	2425	0,710	3082	0,721
Кыргызстан	3114	0,689	2573	0,707	2006	0,710	2291	0,726
Таджикистан	2558	0,657	1031	0,660	1753	0,688	2020	0,709
Туркменистан	-	-	3347	0,730	4953	0,739	7052	0,719

Источник: http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2010_RU_Tables_reprint.pdf

Существует предположение, что в начале трансформационных процессов все постсоциалистические и постсоветские государства находились в одинаковых условиях. Однако существовавшая на тот период институциональная среда несколько отличалась. В частности, в странах Восточной Европе, ставших социалистическими после Второй мировой войны, еще до 1980-х оставались некоторые институты капиталистической экономической системы: частная собственность на землю, рыночное ценообразование на отдельных рынках, частное предпринимательство в отдельных секторах экономики или сегментах рынка. Поэтому в большинстве государств Восточной Европы трансформационные процессы прошли более органичнее. В государствах, бывших республиках СССР, процессы перехода от плановой к социально-ориентированной рыночной экономике имели более тяжелые последствия структурного кризиса.

Несмотря на развитие структурного кризиса Литва, Латвия и особенно Эстония достигли определенных успехов в трансформационных процессах, сформировали социально-ориентированную смешанную экономику, в 2004 г. стали членами ЕС. С 1 января 2011 г. в Эстонии введена единая европейская валюта. Молдова, также как и страны Балтии вошедшая в состав СССР относительно поздно, в 1940 г., на протяжении длительного периода времени остается наименее развитым государством в Европе.

Основными факторами, способствующими построению в постсоциалистических,

постсоветских государствах Восточной Европы и постсоветских государствах социально-ориентированной смешанной экономики, являются успешность экономических и социальных реформ, результаты трансформации институциональной среды, ее основные характеристики. Однако последствия мировых кризисов 1998 г., 2008 г. говорят о не стабильность внутренней социальной, экономической, политической среды, приводящей к уязвимости национальных моделей от негативных внешних влияний.

Наложение трансформационных процессов на глобализационные не обеспечило формирования их синергетического эффекта, что проявляется не только в не сокращении разрыва в уровне экономического развития постсоциалистических и передовых индустриальных стран в условиях ускорения процессов экономической глобализации последнего десятилетия, а, наоборот, в его увеличении. Это требует ускорения процессов завершения трансформационных преобразований и выработки долгосрочной стратегии экспортной ориентации экономики постсоциалистических, постсоветских стран на основе реализации их конкурентных преимуществ.

Трансформационная однородность постсоциалистических, постсоветских экономик детерминирует развитие тенденций их регионализации, которые стимулируются зрелостью необходимых экономических предпосылок для режима свободной торговли в рамках ЕС, СНГ. Институционализация процедур и необходимых нормативных актов обеспечит унификацию системы взимания косвенных налогов при экспорте и импорте товаров и услуг, постепенный переход к согласованной методологии и общим принципам валютного регулирования, в частности, к определению курсов национальных валют по отношению друг к другу и к свободно конвертируемым валютам третьих стран на единой рыночной основе.

Важным фактором отсутствия синергетического эффекта пространственно-временной совмещенности трансформационных и глобализационных процессов для постсоциалистических, постсоветских стран выступает разрыв политико-экономических связей между ними. Это обуславливает необходимость ускорения тенденций их регионализации в рамках интеграционных группировок ЕС, СНГ как необходимой предпосылки эффективного участия этих стран в мировом хозяйстве.

Устойчивое развитие экономических институтов нарушается в период трансформационных преобразований и внешних воздействий более сильной глобальной системы. В условиях либерализации национальной системе необходимы корректирующие и регулирующие механизмы, поддерживающие устойчивость. Сохранение целостности и системности достигается при непрерывном упорядочении внутренних связей путем централизации информационных, финансовых, инновационных потоков и нормативного обеспечения. Экономическая интеграция Украины и других стран ЕС, СНГ раскрывает потенциальные возможности эффективного участия в мирохозяйственных финансовых процессах. В этом контексте модель интеграционного сообщества в ЕС, СНГ необходимо строить, как составную часть мирового хозяйства, ориентированную на его нормы и правила и не отгораживающуюся от других государств. В условиях глобализации усиливается взаимосвязь и взаимозависимость национальных интегрированных групп, финансовых корпораций и транснациональных операторов из стран базирования ЕС, СНГ. Эта взаимозависимость неоднородна, неодинакова и в качественном и в количественном отношении, более того она не является замкнутой или ограниченной

от мирового хозяйства.

По результатам проведенного исследования результатов социально-экономических преобразований и их влияния на формирование трансформационной экономики можно сделать следующие выводы:

- социально-экономические преобразования в государствах с плановой экономикой дали неоднозначные результаты. В отдельных государствах, таких как Словения, Чехия, Словакия, Польша, Эстония, сформировались национальные модели социально-ориентированной рыночной экономики, в рамках которых имплементированы основные институты данного типа экономической системы, существенно увеличился реальный ВВП. В других государствах социально-экономические преобразования имели неоднозначный характер, и отдельные преимущества сформировавшихся национальных моделей нового типа экономической системы сочетались со значительными недостатками;

- построение социально-ориентированной смешанной экономики в результате трансформационных преобразований является всего лишь одним из вариантов их окончания. В Украине, РФ, Белоруссии, Казахстане и других постсоциалистических государствах, сформировался особый тип смешанной экономики, который характеризуется особыми институтами;

- трансформационная экономика является промежуточным типом смешанно экономики, и с целью окончательного формирования национальной модели социально-ориентированной смешанной экономики необходимы дальнейшие институциональные преобразования.